

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЖУРНАЛИСТИКА ФАКУЛЬТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени АЛЫ-ФАРАБИ
ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛИСТИКИ

Қазақстан 2050

Студенттер мен жас ғалымдардың дәстүрлі
«Фараби әлемі» халықаралық конференциясы күндері
II Қожакеев оқулары аясында өтетін
«Жас тілшілер» атты ғылыми форумның

МАТЕРИАЛДАРЫ

10 сәуір 2014 жыл

МАТЕРИАЛЫ

научного форума «Юные корреспонденты» в рамках
II Кожакеевских чтений в дни проведения
международной конференции студентов
и молодых ученых «Мир Фараби»

10 апреля 2014 года

МАЗМҰНЫ

Әбдиманұлы Ө. ҰЛАФАТТЫ ҰСТАЗ, ГИБРАТТЫ ҒАЛЫМ.....	3
Уайдин Ү. ҮШІНШІ РАУНД.....	8
Қабышұлы Ғ. ТЕМКЕҢНІҢ ОРНЫ ТОЛАР МА?!	10
Жаппасұлы Е. ТЕКТІЛІК ТАҒЫЛЫМЫ.....	12
Шерім М. САТИРА ТУРАЛЫ.....	15
Рәш М. САТИРА САРДАРЫ.....	16
Әбдідина Ғ. ҚАЗАҚСТАН ТЕЛЕАРНАСЫНДАҒЫ МӘДЕНИ БАҒДАРЛАМАЛАР БІРЛІГІ.....	18
Сұлтанбаева Ғ. «ЖАС ТІЛШІЛЕР СЕРІГІНЕ» ЖОЛ САЛҒАН.....	23
Қабылғазина К. ҒАЛЫМ, ҰСТАЗ, БЕРЕГЕЙ ТҰЛҒА.....	25
Мухатаева Қ. ҚАЗІРГІ КІТАП ОҚУ МӘДЕНИЕТІ.....	26
Қасым О. САТИРА САПЫНДА.....	29
Рамазанова Ж. ФОТОӨНЕР – ЖУРНАЛИСТИКАНЫҢ ҮШҚЫР САЛАСЫ.....	31
Алимжанова А. АЛПЫСБАЙ БОРАНБАЙҰЛЫ – САТИРА САҢЫЛАҒЫ.....	33
Зәкіржанқызы С. САТИРА ЖОҚ ДЕП КІМ АЙТТЫ?.....	35
Төреханова Б. ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҚАЛЫБЫН БҰЗБАЙ ЖАЗАЙЫҚ.....	37
Абдраев М. РЕЖИССУРА ЖӘНЕ КӘСІБИ САБАҚТАСТЫҚ.....	39
Абдиева Р. ЖОО-ДА ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА БАУЛУ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚ ТІЛІН КӨТЕРУ ЖОЛДАРЫ.....	41
Сайдахмет А. ҚАЗАҚ БАСПАСӨЗІНІҢ ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ӨМІРІНДЕГІ ОРНЫ МЕН РӨЛІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ.....	44
Лескенқызы К. БАСПА ТАРИХЫ ТУРАЛЫ НЕ БІЛЕМІЗ?.....	48
Исаева Г. ЕР ЕСІМІ, ЕЛ – ЕСІНДЕ.....	50
Берекет Д. «ҚАЛҚАМАН-МАМЫР» ҚАЛАЙ СӨЙЛЕДІ... ..	53
Аймағамбетов А. ЕУРАЗИЯЛЫҚ ИДЕЯ МӘСЕЛЕСІ: ЫДЫРАУ МА, ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ ПА?.....	56
Әлім Ә. ҚАЗАҚСТАННЫҢ БОЛАШАҒЫ ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕ.....	57
Әсембаева Б. ҚАЗАҚ КІТАП БАСПАЛАРЫНЫҢ ТАРИХЫ ТУРАЛЫ.....	58
Елжашева А. ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІ САБАҒЫНДА ОҚЫТУДЫҢ ИНТЕРАКТИВТІ ӨДІС-ТӘСІЛДЕРІ АРҚЫЛЫ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ТАНЫМДЫҚ ҚЫЗЫҒУШЫЛЫҚТАРЫН АРТТЫРУ.....	62
Кенжеқанова Қ. БАҚ ТІЛІНІҢ ЗЕРТТЕЛУІ.....	64
Ақынбекова А., Мамырова К. ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУДАҒЫ «ШАЛҚАР» РАДИОСЫНЫҢ РӨЛІ.....	67
Балаубаева Б. ТЕЛЕАРНАЛАРДАҒЫ САТИРАЛЫҚ ҚОЙЫЛЫМДАР ЖӨНІНДЕ.....	68
Жаңабекова М. ЖАҒАЛЫҚТАР ТОПТАМАСЫНДАҒЫ ӨТКЕН ШАҚТЫҢ КӨРІНІСІ.....	69
Тұрғанжан М. ХАЛЫҚТЫҚ САТИРАНЫҢ ЗАМАНАУИ КӨРІНІСІ.....	72
Ілияс М. ОСПАНХАН ӘУБӘКІРОВ ӨЛЕНДЕРІНДЕГІ САТИРА МЕН ЮМОРДЫҢ АЙШЫҚТЫ КӨРІНІСТЕРІ.....	76
Серік Г. АТА ДІННІҢ ДИГЕГІ ШАЙҚАЛСА ҚАЙТЕР ЕДІ?.....	80

Ақынбекова А.,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
журналистика факультеті,
оқытушы;
Мамырова Г.,
Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ,
журналистика факультеті,
оқытушы;

ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУДАҒЫ «ШАЛҚАР» РАДИОСЫНЫҢ РӨЛІ

«Шалқар» ұлттық арнасы – республикадағы тек қана қазақ тілінде хабар тарататын жалғыз арна. Ғаламтордағы <http://shalkarfm.kz> жеке сайты арқылы әлемнің әр түкпірінен тыңдау мүмкіндігі бар.

Арнаның басты мақсаты – қазақ халқының ұлттық, рухани құндылықтарын насихаттау. Тарихқа көз жүгіртер болсақ, «Шалқар» радиосы 1966 жылдың 1-қаңтарында ақпаратты-сазды «Шалқар» бағдарламасы ретінде тұсауын кесті. 1998 жылғы жұмысын уақытша тоқтатқанымен, 2002 жылы қайта ашылып, алғашында тек Алматы қаласының көлемінде ғана хабар таратты. Кейіннен эфир уақыты ұлғайып, республика аумағына тарай бастады. Радио өнімдері қазіргі кезде республика аумағының 62,04 пайызына тарайды[1]. Қазақстан Республикасы этномәдени білім беру тұжырымдамасында «Бізге қажетті – жаны да, қаны да қазақы халықтың тілі мен дінін, тарихы мен салт-дәстүрін бойына ана сүтімен бірге сіңірген, егеменді елінің еңсесін көтеруді азаматтық парызым деп ұғатын ұрпақ тәрбиелеу»[2]– деп атап көрсеткендей, еліміздің елдігі мен бірлігін сақтайтын ұрпақ тәрбиелеу жолында «Шалқар» радиосының рөлі ерекше деп атауға болады. Сонымен, «Шалқар» радиосының бағдарламаларының тақырыбы қандай және радиохабарлардың ұлттық құндылықтарды насихаттаудағы рөлі қандай?

Әр халықтың өзіне тән, тарихи-әлеуметтік даму ерекшеліктері мен өмір-тіршілігіне, тұрмыс-салтына, дәстүрлеріне байланысты дүниетанымдық, рухани-материалдық, мәдени құндылықтары қалыптасады. Қазақ халқы бай тарихтың иесі. Қазақ даласы әлемге «Екінші ұстаз» атанған Әл Фарабиды, Ж.Баласағұн, Ахмет Иассауи сияқты ғұламаларды берді. Олардың еңбектері, ортағасырдағы Орта Азиялық ренессанс кезеңінің мәдени өміріне зор үлес қосқан, асылдары болып табылады. Әсіресе, Әл-Фарабидің сан-салалы ғылыми еңбектері тек Таяу немесе Орта шығыс ғұламалары: Ибн-Сина, Бируни, Хорезми, Омар Хайям, Хафиз т.б сияқты ғұламаларының ой-пірлеріне ғана емес, сонымен бірге Европа ғылымына да ықпал етті. Тарих тұңғығынан Қазақстанның мәдени қазыналарын тауып, бүгінгі ұрпақтың ол байлықты сақтауына, танып білуіне, рухани-мәдениет саласындағы білімін дамытуға ұсынған еліміздің ғұлама ғалымдарының қажырлы еңбектері – жастардың патриоттық тәрбиесінің асыл арналары.

Осындай асыл мұраларымызды әуе толқыны арқылы насихаттауда ықылым замандағы Аристотель, Конфуций, Платон, Сенека, әл-Фарабиден бастап Шәкәрім Құдайбердіұлына дейінгі данышпандардың ғибратты ойлары мен ғақлиялары берілетін «Ғасыр ғибраттары» деген танымдық хабары бар. Аптасына 1 рет әуе толқыны арқылы тыңдараман жүрегіне жол тартатын хабардың берері мол. Бұрынғы өткен данышпан, данағөй бабаларымыздың айтқандарын бүгінгі және келесі ұрпақтарға жеткізу мақсатында «Атадан қалған асыл сөз» хабары күн сайын беріледі. «Шалқар» радиосы арқылы аптасына 5 рет, дүйсенбі-жұма күндері аралығында рухани-танымдық «Абай нұры» хабары эфирге шығады. Хабардың мақсаты – Ұлы Абайдың шығармаларын халық жадында жаңғырту. Онда ақынның қара сөздері, даналық ойлары мен өлеңдері беріледі.

Еліміздің егемендігімен бірге, халықтық тәлім-тәрбие қазыналарын жинақтап, оны әуе толқыны арқылы тыңдармандарға күнделікті ұсынып отырған «Шалқар» радиосының хабарларының басты тақырыптары – халқымыздың ұлттық қазыналары.

Қазақ халқы ұрпағының «Сегіз қырлы-бір сырлы» азамат болып дамуын, ғасырлар бойы қалыптасқан рухани мәдениет құндылықтарының тәлімдік мүмкіндіктерін тиімді пайдалана отырып жүзеге асырып келді. Ол құндылықтардың негізін, халқымыздың – әдеби, музыкалық, кәсіби, тұрмыстық фольклорлары құрайды. Халқымыздың ауыз әдебиеті шығармашылығы ұрпақ тәрбиелеуге өлшеусіз үлес қосты және әлі де үлес қосып келеді. Қазақ фольклоры тілінің бейнелілігімен, көптеген мақал-мәтелдерінің мәнділігімен, мазмұндық өткірлігімен аса құнды қазына. Осындай құнды қазыналарды дәріштейтін «Жеті ғасыр жырлайды» хабары. Хабардың мақсаты – радиотыңдармандарды қазақ әдебиетіндегі жыраулар поэзиясының жауһар туындыларымен сусындату. Ал күйдің шығу тарихын баяндай отырып, байырғы дәстүрді жаңғырту, көпшілікті халықтық өнермен сусындату мақсатындағы «Күй-шежіре» хабары да тұрақты түрде беріледі.

Халық композиторлары мен олардың мұрасын жеткізуші дәстүрлі орындаушылардың өмірі мен

шығарманылығын насихаттауда «Наридірген» хабарының рөлі ерекше, ал «Терме» хабарының мақсаты – қазақтың асыл маржан сөздерін, өсиет-нақылдарын жас ұрпақтың санасына сіңіру.

«Әлқисса...» бағдарламасы еліміздегі көне қалалар мен тарихи оқиғаларға бай жерлер, сәулет өнерінің ескерткіштерге катысты қызықты аңыздар, ғажайып әңгімелерге арналады. Аңыз түбі – ақиқат. Әр аңыздың өзегі, шыққан себебі, тегі болады. Хабар елде тұратын, аңыз-әңгімелерді жақсы білетін көнекөз қариялардың өз ауыздарынан жазылып алынған әңгімелер негізінде дайындалады. «Сал домбыра» Дәстүрлі әнілерді насихаттау, сол арқылы ұлттық өнерді қайта жаңғырту мақсатындағы хабар.

Қазақ әдебиетінің сүбелі шығармаларын, ұлттық музыкасын, ғасырлар қойнауынан жеткен ғұламалар ғибратын кеңінен насихаттауды мақсат тұтқан арна «Бүгінгі әдебиет», «Ағалардың алақаны», «Шалқар» шаңырағында, «Сал домбыра», «Інжу-маржан», «Наридірген», «Терме» сынды хабарларын ұсынып келеді. Алыстан атамекенін аңсап жеткен отандастарымыздың тыныс-тіршілігінен сыр шертетін «Туыстар-ай» хабары бүгінде тыңдармандардың зор ықыласына ие.

Сондай-ақ, «Замана бұлбұлдары» айдарынан Жүсіпбек Елебеков, Жәнібек Кәрменов, «Бізге қымбат дауыстар» айдарынан Жамал Омарова, Роза Бағланова сынды саңлақтардың концерттері берілуде. Өнер дүлдүлдерінің ұнтаспаға жазылып алынған шығармаларын тұрақты түрде беру дәстүрге айналған. Сондықтан да «Шалқар» ұлттық арнасы арқылы таралатын музыкалық хабарлардың маңызы зор, көтеретін жүгі ауыр.

Радио 2012 жылы Астана қаласындағы заманауи үлгіде салынған «Қазмедиа орталығына» көпті. Орталықта жоғары деңгейдегі шығармашылықпен жұмыс жасауға барлық жағдай жасалған. Жетілген сандық технология орнатылған. Мұны игеру арқылы радио мультимедия сапына қосылды.

Бұған дейін Қазақ радиосының құрамдас бір бөлігі – редакция болып келген радиоарна 2014 жылдың ақпан айынан бастап жеке радио болып қайта құрылды. Алдағы уақытта да ұлттық құндылықтарымызды ұлықтау мақсатындағы «Шалқар» радиосының үлесі зор бола беремек.

1. <http://shalkarfm.kz>

2. «Қазақстан Республикасы этномәдени білім беру тұжырымдамасы» www.edu.gov.kz

Балаубаева Б.,
Журналист, публицист

ТЕЛЕАРНАЛАРДАҒЫ САТИРАЛЫҚ ҚОЙЫЛЫМДАР ЖӨНІНДЕ

Белгілі сатирик Сейіт Кенжеахметовтің «Күле білу – өмір, күлдіре білу – өнер, күлкі болу – өлім» деген жақсы бір сөзі бар. Түсінген адамға мағынасы өте терең.

Кезінде қазақ сатирасы төрден ойып тұрып орын алатын еді. Қазір іне? Әзілдің артында ащы шындық бар. Сатираның тарландары Асқар Тоқмағамбетов, Шона Смаханұлы, Оспанхан Әубәкіровтер өз заманында қазақты тек күлдіріп қана қоймай, тереңнен толғандыра да білетін. Бұлардың туындыларының күні бүгінге дейін маңызын жоймағандығы да сондықтан болар. Одан кейінгі бізге таныс Сейіт Кенжеахметов, Темірбек Қожакеев, Үмбетбай Уайдин, Ғаббас Қабышев, Мыңбай Рәш, Көпен Әмірбек, Толымбек Әлімбекұлы, Мұхтар Шерім, Алпысбай Боранбайұлы еңбектерін оқып отырып езуіне күлкі үйіріледі. Күнделікті тіршілікте болып жататын уақиғалар әзіл-қалжыңмен, астарлы әжуамен бейнеленеді.

Міне, осындай дүниелерді халыққа жеткізу жағы кемшін түсіп жатыр. Қазіргі сатирамызда пәрмен болмай тұр. Сатира – тәрбиенің басты құралы десек, осы құралды орынды іске асыра алмай келеміз. Кезінде сатирадан, уытты әзілден қоғамның коленкелі тұстарын көріп, одан қорытынды шығып жататын. Сол кездегі фельетондар мен сын садағына ілінгендердің іс-әрекеттері тексеріліп, қатаң жаза қолданыпты дегенді де еститінбіз. Астарлы әзілден өзін көру немесе өзіне ұқсату арқылы аяғын аңдап басып, теріс әрекеттерін ар тезіне салатындар да кездесетін. Ал қазір сатирадан пәрмен кеткені былай тұрсын, «ымды түсінбеген дымды түсінбейдінің» заманы туды. Дәл бүгінгі қоғамда сатираға ілінген дүниелерге биліктегілер пысықырып та қарамайды. Себебі бүгінгі сатираның басты тақырыбы – әлсіз, зорлықпен жасалған дүниелер. Қарапайым халықты алдарқауға құрылған бос сөз, жеңіл-желпі арзанқол көрініс. Жасандылық көбейді. Күлдіремін деп өздері күлкіге қалып жүргендердің саны барған сайын артып барады.

Күлкіге шақыруға біреу епті, біреу епсіз келеді. Оның барлығы артистің шеберлігіне байланысты дүние. Бір кезде «Тамаша» ойын-сауық отауын халық қалай қарсы алды. Тай-тұяғы қалмай отырып көретін. Құдайберген Сұлтанбаев, Тұңғышбай Жаманқұлов, Мейірман Нүрекеев, Уайыс Сұлтанғазин,